

รูปแบบการบริการผู้สูงอายุขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย:
กรณีศึกษาเทศบาลนครรังสิต

The Elderly Service Model of Local Administrative Organizations in
Thailand: A Case Study of Rangsit City Municipality

สมบุญ วงษ์ศิริวรรณ¹ อุษา ศิลป์เรืองวิไล²
Somboon Vongsiriwan, Usa Silraungwilai

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1 รูปแบบการบริการผู้สูงอายุขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย 2 รูปแบบการบริหารองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อรองรับการบริการผู้สูงอายุ และ 3 รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมีการทบทวนวรรณกรรมแนวคิดที่เกี่ยวข้อง บทสรุปและข้อเสนอแนะในประเด็นที่มีความสอดคล้องกับบทความนี้

คำสำคัญ (Keywords): รูปแบบการบริการผู้สูงอายุ; องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น; โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครรังสิต

Abstract

This article aims to study 1 Model of service for the elderly of local government organizations in Thailand 2 models of local administrative organizations to support the elderly service and 3 models for the elderly school development There is also a review of the relevant literature. The chapters and recommendations on issues are consistent with this article.

Keywords: Model of service for the elderly; Local administrative organization; Elderly school, Rangsit Municipality

Received: 2021-12-05 Revised: 2021-12-15 Accepted: 2021-12-28

¹ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย Faculty of Business Administration Eastern Asia University. Corresponding Author e-mail: selaphum.academic@gmail.com

² คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย Faculty of Business Administration Eastern Asia University

บทนำ (Introduction)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชการที่ 5) ทรงริเริ่มโครงการคลองชลประทานเพื่อการเกษตรแห่งแรกของไทย เพื่อพัฒนาพื้นที่บริเวณทุ่งรังสิตให้เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวเพื่อรองรับการขยายตัวของการส่งออกข้าวของไทย ซึ่งข้าวเป็นสินค้าส่งออกอันดับหนึ่งของไทยในขณะนั้น ในภายหลังยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาที่ดินตามโครงการดังกล่าวทำให้มีคนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น โดยเฉพาะทางตอนใต้ของโครงการ การกระจายตัวของชุมชนขึ้นไปทางตอนเหนือตามคลองที่ขุดเพิ่มขึ้น สาเหตุที่มีคนอพยพเข้ามาในเขตนี้มากขึ้นเป็นผลมาจากการขยายตัวของการส่งออกข้าว รังสิตเป็นสังคมเกษตรกรรมมาตลอด จนกระทั่งยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม .การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อรังสิตอย่างมาก อาจเรียกได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่ความเป็นเมือง คือ การพัฒนาการคมนาคมทางบก การเกิดขึ้นของถนนพหลโยธิน ในฐานะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ประกอบกับผลจากการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ก่อให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ๆ ขึ้น บริเวณทุ่งรังสิตจึงเปลี่ยนสภาพจากพื้นที่กร้าง กลายเป็นบริเวณที่มีการอยู่อาศัยหนาแน่นมากขึ้น จากคลองสู่การพัฒนาในรูปแบบเมืองสมัยใหม่ จากการเกิดของถนนรังสิต-นครนายกจากถนนพหลโยธิน เริ่มต้นจากที่บริเวณทางแยกต่างระดับรังสิตที่หลักกิโลเมตรที่ 32 ในท้องที่ตำบลประชาธิปัตย์ อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ยาวไปทางอำเภอนครนายก รวมระยะทางทั้งหมด 74.811 กิโลเมตร นอกจากนี้เทศบาลนครรังสิต ได้กำหนดให้ เส้นทางบริเวณริมเขื่อนหน้าตลาดรังสิตซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ เป็นจุดติดตั้งประติมากรรม เพื่อสื่อถึงประวัติศาสตร์ และบอกเล่าเรื่องราวที่สำคัญของเมือง

ในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกกำลังประสบปัญหาการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรผู้สูงอายุเช่นเดียวกับประเทศไทย สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทยปี 2557 ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วรัฐบาลจึงจำเป็นต้องพัฒนานโยบายและมาตรการที่ชัดเจนเพื่อรับมือกับความต้องการใหม่และการขยายตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรสูงอายุในอีกไม่กี่ปี ต่อไปนี้เป็นคำแนะนำสำหรับการพัฒนานโยบายและมาตรการเหล่านั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ประกอบด้วย

1. สนับสนุนการส่งเสริมวิถีชีวิตผู้สูงอายุที่ให้ความมั่นคงและมีศักดิ์ศรี
2. สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ
- 3.เสริมสร้างความมั่นคงด้านรายได้ผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน
4. เตรียมแผนช่วยเหลือผู้สูงอายุเมื่อเกิดภัยพิบัติ

ปัจจุบันองค์การสหประชาชาติ (UN) ยังไม่มีการปรับลดอายุคงที่เพื่อจำแนกบุคคลเป็น "ผู้สูงอายุ" อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ UN ใช้ 60 ปีเป็นจุดเริ่มต้นในการนำเสนอข้อมูลทางสถิติสำหรับผู้สูงอายุประเทศส่วนใหญ่ในโลกที่พัฒนาแล้วใช้ 65ปีที่เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับ "ผู้สูงอายุ" ในประเทศไทยคำนิยาม "ผู้สูงอายุ" ในผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติมาตรา 3 ในฐานะคนไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2557) ที่ต้องอยู่ใน

ท่ามกลางความท้าทายในกระแสสังคมสุขภาพซึ่งขณะนี้ได้ใช้แผนยุทธศาสตร์ชาติแผนที่ 8 ในประเด็นการให้บริการแก่ประชาชนและประสิทธิภาพของภาครัฐ พ.ศ.2561-2580 มุ่งเน้นระบบการพัฒนาประสิทธิภาพการบริการของหน่วยงานภาครัฐ มีคุณภาพที่ดี ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2563, หน้า 23)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริการผู้สูงอายุขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย พบว่า

1. รูปแบบการบริการผู้สูงอายุ ซึ่ง ศิราณี ศรีหาคาศ โมมาตร จิ่งเสถียรทรัพย์ และคณิศร เต็งรัง (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบและภาระการดูแลของผู้สูงอายุในการดูแลระยะยาวตามวัฒนธรรมไทย ซึ่งพบว่า การดูแลผู้สูงอายุระยะยาวก่อให้เกิดภาระและผลกระทบกับผู้ดูแล และครอบครัวที่อยู่ท่ามกลางความไม่พร้อมของครอบครัวและระบบการสนับสนุนในชุมชน ดังนั้นการพัฒนาระบบสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในและการออกแบบระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวที่มีทางเลือกให้สำหรับผู้ดูแลและครอบครัวในชุมชนได้แก่ พัฒนาสถานบริการปฐมภูมิ ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในการจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลในครอบครัว รวมถึงกำหนดมาตรฐานและการควบคุมคุณภาพการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวของประเทศ อันนำไปสู่การพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2561) กล่าวว่าความเชื่อค่านิยมและประเพณีซึ่งมาจากพระพุทธศาสนาเป็นบรรทัดฐานทางสังคมไทย การเลี้ยงดูพ่อแม่ในนิยามที่ท่านแก่เฒ่าถือเป็นหน้าที่สำคัญของบรรดาลูกๆ ผู้ที่สามารถดูแลพ่อแม่ได้เป็นอย่างดีนั้นในสังคมไทยให้การยกย่องเป็นอย่างมากเพราะถือว่าเป็นผู้กตัญญูคุณก่แก่บิดามารดา ในทางกลับกันผู้ที่ละเลยพ่อแม่หรือประพฤติดัวไม่เหมาะสมจะถูกสังคมตำหนิ วัฒนธรรมเหล่านี้ยังคงมั่นคงเหลืออยู่ให้เห็นในสังคมไทย ถึงแม้ว่าคนรุ่นหลังจะไม่ค่อยรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ก็ตาม

2. รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อรองรับบริการผู้สูงอายุ Autchariya Punyakaew, Suchitporn Lersilp, Supawadee Putthinoi. (2019) ที่ศึกษาเรื่อง กิจกรรมบำบัด ซึ่งกิจกรรมบำบัด หมายถึง การกระทำเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย จิตใจ การเรียนรู้และการพัฒนาเกี่ยวกับเด็ก โดยกระบวนการตรวจประเมิน ส่งเสริม ป้องกันบำบัด และฟื้นฟูสมรรถภาพ ให้สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตได้ตามศักยภาพ โดยใช้กิจกรรม วิธีการ และอุปกรณ์ที่เหมาะสมมาเป็นวิธีการในการบำบัด งานวิจัยนี้พบว่าผู้สูงอายุใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในกิจกรรมที่หลากหลายได้แก่ กิจกรรมพื้นฐานในชีวิตประจำวันกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน การพักผ่อนและการนอนหลับ การศึกษาการทำงานการพักผ่อนและการมีส่วนร่วมทางสังคม

3. รูปแบบการพัฒนาผู้สูงอายุขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่ง กาญจนาตั้งชลทิพย์, อภิชาติจรัสสุทธิรงค์, อักษรภักดิ์ภักทอง (2562) พบว่า ปัจจัยด้านสุขภาพที่สูงวัยความมั่นใจในความสามารถของครอบครัวในการดูแลผู้สูงวัยและความพึงพอใจต่อบริการของรัฐมี

ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความพร้อมและความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคม รายได้ที่ไม่เพียงพอ เป็นปัจจัยที่ทำให้ขาดความพร้อม ในการมีส่วนร่วม และเป็นการไม่เอื้อต่อการ แบ่งปันความรู้และทักษะกับผู้อื่น ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของปัจจัยภายในและ ปัจจัยเสริมภายนอกที่มีต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุไทยในกิจกรรมของพลเมือง มีการหารือเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลในการส่งเสริมการชะลอวัย Wicha, S., Saovapha, B., Sripattarakul, S., Manop, N., Muankonkaew, T., & Srirungrueang, S. (2018).pp, 228–249. พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอายุเฉลี่ย 78.15 ปี จากการประเมิน ADL ผู้สูงอายุ 50 คนจาก 62 คนกลับบ้านขณะที่คนอื่น ๆ นอนไม่หลับ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีภาวะเรื้อรังหรือระยะยาวที่ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเป็นครั้งคราว ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อย ได้แก่ ความผิดปกติในช่องปากเช่นฟันผุหรือโรคฟันผุ / โรคเหงือก / ไม่มี ฟันสายตาลดลงความผิดปกติทางจิตใจปวดเข่าและเสี่ยงต่อการล้มค่าดัชนีมวลกายต่ำเสี่ยงต่อการ ขาดสารอาหารและปัสสาวะรั่วและไม่สามารถกลืนได้ การดูแลตามปกติของสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ การดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคลการเตรียมอาหารและการให้อาหารการจัดการยาการดูแลทำ ความสะอาดและการจัดระเบียบอุปกรณ์ที่จำเป็นจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นการป้องกันการหกล้มการ ช่วยเหลือในการเดินทางเพื่อตรวจสุขภาพและการรักษาและการให้ความเป็นเพื่อน ครอบครัว ประสบปัญหาขาดแคลนเวชภัณฑ์อุปกรณ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันการขาดงานรายได้ไม่เพียงพอและ ความยากลำบากในการเข้าถึงบริการด้านการดูแลสุขภาพเนื่องจากขาดการขนส่ง ผู้ดูแลบางคน ประสบกับความเครียดในการดูแลซึ่งเกี่ยวข้องกับการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมตลอดจนกิจกรรม การดูแลตามปกติ ครอบครัวต้องการการสนับสนุนประเภทต่างๆเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของ ผู้สูงอายุและผู้ดูแล สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล ผู้สูงอายุเพื่อสะท้อนผลลัพธ์ในระยะยาวที่ยั่งยืน

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเทศบาลนครรังสิต กำลังเผชิญปัญหา และสถานการณ์ความท้าทายที่สำคัญไม่แตกต่างจากเมืองอื่นๆ คือ การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ใน ส่วนของข้อมูลผู้สูงอายุ จะพบว่า ในปี 2560 เขตเทศบาลนครรังสิตมีจำนวนผู้สูงอายุสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านจำนวน 11,141 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5 ของประชากรทั้งหมดในเขต เทศบาลนครรังสิต ,กรมการปกครอง)2560, ออนไลน์(ด้วยเหตุนี้ จึงถือว่า เทศบาลนครรังสิตได้ ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและอาจกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในไม่ช้า หากพิจารณาจากอัตรา การพึ่งพิงของผู้สูงอายุ จะพบว่า อัตราพึ่งพิงของผู้สูงอายุเทศบาลนครรังสิตอยู่ที่ 1 : 4.65 นั้น หมายความว่า ประชากรวัยทำงานเกือบทุกทุก 5 คน ต้องดูแลผู้สูงอายุ 1 คน จากที่กล่าวมาใน ข้างต้น กระบวนการพัฒนาระบบและกลไกเพื่อส่งเสริมสุขภาวะที่ดีต่อผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่ทาง เทศบาลนครรังสิตให้ความสำคัญ โดยเน้นไปที่การส่งเสริมและฟื้นฟูเพื่อลดการเจ็บป่วยและภาวะ พึ่งพิงใน เพื่อความสะดวกในการดูแลและทั่วถึง โดยใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทจากกิจวัตรประจำวัน ของผู้สูงอายุ ,กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม)2560(เหตุที่สนใจนำเสนอบทความในเรื่องการ บริการให้กับผู้สูงอายุที่มาใช้บริการในเทศบาลนครรังสิตเนื่องจากผู้เขียนได้เคยดำรงตำแหน่งเป็น

สมาชิกสภาเทศบาลนครรังสิตและเล็งเห็นว่าการบริการต่างๆของเทศบาลนครรังสิตยังมีผู้ที่สามารถเข้าถึงได้เพียงบางกลุ่มจึงมีความคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับความรู้ความเข้าใจ และสามารถมีส่วนร่วมในการใช้บริการต่างๆของเทศบาลนครรังสิตได้มากยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 78 กำหนดว่า “รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณสุขปึก และสาธารณสุขการ ตลอดจนทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น” นอกจากนี้ในการดำเนินการปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยังได้ระบุไว้ในหมวด 9 รวมทั้งหมด 9 มาตรา อันเริ่มตั้งแต่มาตราที่ 282 ถึงมาตรา 290 ซึ่งโดยรวมแล้วพบว่า มาตราทั้งหมดกล่าวถึงการที่รัฐจะต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะโดยรัฐบาลเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น หน่วยการปกครองท้องถิ่น เป็นหน่วยที่เกิดจากแนวความคิดเรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่นอันเป็นแนวความคิดที่มาจากหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ซึ่งหมายถึงการที่ส่วนกลางหรือรัฐบาลกลางได้มอบอำนาจบางส่วน ให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสใช้อำนาจบริหารและการดำเนินกิจการต่างๆในพื้นที่ของตนเองภายในขอบเขต อำนาจหน้าที่ ตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และประโยชน์ของประเทศโดยรวม (บุญส่ง วงษ์สวัสดิ์และวิภาส ทองสุท, 2562, หน้า 352) เป้าหมายของการปกครองท้องถิ่นคือการกำหนดองค์ประกอบหรือวิธีการที่จะทำให้ท้องถิ่นและประชาชนใน ท้องถิ่นนั้นได้มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีความสุขมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้า ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างดีที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ความหมายของผู้สูงอายุ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เรียกบุคคลที่มีอายุมาก ผมขานหน้าตา เหี่ยวบน การเคลื่อนไหวเชื่องช้า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 347) ให้ความหมาย คนชรา ว่าแก่ด้วย อายุ สภาพร่างกายทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมเพราะก่อให้เกิดความหดหู่ใจ และความถดถอยสิ้นหวัง ทั้งนี้ จากผลการ ประชุมของคณะผู้อาวุโส โดย พลตต. . หลวงอรรถสิทธิสุนทร เป็นประธาน ได้กำหนดคำให้เรียกว่า ผู้สูงอายุ แทน ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2512 เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่ชราภาพว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ

คุณวุฒิ และประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของของ บาร์โรว์ และสมิธ (Barrow & Smith, 1981, p. 32) ว่าเป็น การยากที่จะกำหนดว่าผู้ใดชราภาพหรือสูงอายุ แต่สามารถพิจารณาจาก องค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ 1. ประเพณีนิยม (Tradition) เป็นการกำหนดผู้สูงอายุ โดยยึดตาม เกณฑ์อายุที่ออกจากงาน เช่น ประเทศไทยกำหนดอายุวัยเกษียณอายุ เมื่ออายุครบ 60 ปี แต่ ประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดหนดอายุ 65 ปี ทั้งนี้ตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้มีการ พัฒนาและเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการพัฒนาาระบบสาธารณสุขและการใส่ใจดูแลสุขภาพของ คนไทย ทำให้อายุขัยเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้น จากเดิมคนไทยเมื่อ 100 ปีก่อน อายุเฉลี่ยเพียง 37 ปี ปัจจุบัน เพิ่มขึ้นเป็น 73 ปี และเมื่อประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ทำให้สัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุในวัย 70 ปี หรือ 80 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นตาม เช่นเดียวกันกับสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี ขึ้น และยังมีความพร้อมที่จะทำงานเพื่อหารายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ แม้อายุจะเกิน 60 ปีแล้วก็ตาม จึงทำให้นักวิชาการจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล จึงเสนอให้ นิยามคำว่า "ผู้สูงอายุ" ใหม่ โดยเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุด้วยช่วงชีวิตข้างหน้า หรือการขยายนิยาม ผู้สูงอายุเดิมจาก 60 ปี เป็น 65 ทั้งนี้ การเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุเป็น 65 ปี เป็นการเพิ่มโอกาสการ ทำงานในอาชีพให้กับผู้สูงอายุมากขึ้น เป็นการสร้างหลักประกันด้านรายได้ของผู้สูงอายุ และเพิ่ม ระยะเวลาการออมมากขึ้น จึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่มาสร้าง รายได้ให้แก่ตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพิงบุตรหลานหรือภาครัฐมากนัก และยังเป็นการสร้างพลังอำนาจ ให้แก่ผู้สูงอายุได้ด้วย (ไทยรัฐโควิด, 2563)และยังสอดคล้องกับ อรรถวัฒน์ พูนสวัสดิ์ และวริยา ถ้ำ เลิศ (2561, หน้า 83) พบว่า สภาพสังคมของประเทศไทยในปัจจุบัน มีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ความ จำเป็นในการทา งานของผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นเพราะอัตราการเกิดของประชากรไทยลดน้อยลง

การพัฒนาผู้สูงอายุของเทศบาลนครรังสิต

การสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ

ในที่นี้เราจะกล่าวถึงกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในระดับที่มากที่สุดคือ กลุ่มติดสังคม โรงเรียน ผู้สูงอายุเทศบาลนครรังสิตก่อตั้งเมื่อปี 2557 โดยเริ่มจากโครงการห้องเรียนผู้สูงอายุ สอนการเขียน โครงการ การรวมกลุ่ม และการทำงานร่วมกันแทรกเข้าอยู่ในหลักสูตร มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้น การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพให้แก่แกนนำผู้สูงอายุให้มีภาวะผู้นำ มี ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการบริหารจัดการชมรม ดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรม เมื่อ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมมีความรู้ก็สามารถนำความรู้นั้นกลับไปบริหารจัดการชมรมของตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทราภรณ์ ดั่งเรือง (2563) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุของเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรีพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ของ เทศบาลนครนนทบุรีส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เมื่อผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาแล้วจะทำให้ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการสนับสนุนทางสังคม ด้านการจัดการสภาพแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการส่งเสริมสุขภาพ

ในปี 2558 จึงได้พัฒนาไปสู่การเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครรังสิต ตั้งอยู่ที่อาคารสำนักงานเทศบาลนครรังสิต ชั้น 11 ห้องนิลุบล ผู้เรียนเป็นบุคคลทั่วไปที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป มีชื่ออยู่ในเขตเทศบาลนครรังสิตและมีความประสงค์จะเรียนจำนวน 65 คนต่อรุ่น มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้เข้ากับชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุมากขึ้น โดยเรียนปีละ 2 เทอม เทอมละ 4 เดือน ทุกวันพุธ เวลา 9.00-12.00 น. การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครรังสิต ทำให้วัตถุประสงค์จึงมีการเปลี่ยนไปตามคุณลักษณะผู้เรียน คือ

1. พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมตามช่วงวัย สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับจากห้องเรียนได้
2. เพิ่มทักษะการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติการจริงภาคสนามกับชมรมผู้สูงอายุ
3. พัฒนาจิตอาสาในชุมชน

กลไกการจัดการเมืองสุขภาวะในแต่ละกลุ่มผู้สูงอายุ เทศบาลนครรังสิตเป็นกลไกหลัก ที่คอยประสานทำงานร่วมกับเครือข่ายกลไกต่างๆ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ดังนี้

โรงเรียนผู้สูงอายุ โครงการนี้ได้รับความร่วมมือจากแกนนำผู้สูงอายุจากชมรมทั้ง 11 ชมรมทั้งหมด 2 รุ่น จำนวน 110 คน ดำเนินการโดยเทศบาลนครรังสิตเป็นหลักในการจัดหาวิทยากรมาอบรมให้แก่ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เพื่อทำการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์เบื้องต้น เนื่องจากมีความพร้อมในเรื่องของอุปกรณ์และสถานที่แก่ผู้สูงอายุ

โครงการนวัตกรรมดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิง โครงการนวัตกรรมดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิงเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่สนับสนุนด้านงบประมาณ และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ซึ่งเป็นศูนย์ที่มีองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี สร้างอุปกรณ์ที่มีประโยชน์และใช้งานได้จริงในพื้นที่เขตเทศบาลนครรังสิต โครงการนี้ยังได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ในการช่วยเหลือการประดิษฐ์และติดตั้งอุปกรณ์ให้กับผู้ป่วยอีกด้วย

การพัฒนาศูนย์กลางด้านสาธารณสุข สำหรับหลักสูตรอบรมอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุของเทศบาลนครรังสิต ดำเนินการร่วมกับคณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดย ผศ. ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ

เทศบาลนครรังสิตบริหารงานโดย นายธีรวัฒน์ กลิ่นกุสม (นายกเทศมนตรีนครรังสิต) ได้รับรางวัลด้านการบริหารและการจัดการ 2 ปีซ้อน ในด้าน (1) ผู้สูงอายุ (2) ศูนย์ควบคุมและสั่งการเทศบาลนครรังสิต Rangsit city control and command center (RCC) และ (3) ศูนย์พึ่งพิงสุนัขจรจัด คลอง 12

หลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุ

เนื้อหาในหลักสูตรไม่ใช่การเรียนด้านวิชาการ แต่เป็นการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรม

ต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรู้การสอนมีความน่าสนใจและเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจวิธีการดูแลตนเอง เข้าใจถึงสภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ในการเรียนแต่ละชั่วโมงจะมีการแบ่งกลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทำความรู้จักกันมากขึ้น มีการระดมความคิดเห็นและการนำเสนอหน้าชั้นเรียน เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุในด้านความกล้าแสดงออก ในส่วนของการพัฒนาจิตอาสา จะมีการรวมตัวการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ล้างห้องน้ำ กวาดลานวัด แยกขยะในชุมชน เลี้ยงอาหารผู้พิการ เป็นต้น หรือทุกวันพุธจะมีการฉีดวัคซีนที่ศูนย์บริการสาธารณสุข ผู้สูงอายุจะมาเป็นจิตอาสาในการช่วยเหลือการฉีดวัคซีนให้เด็ก หรือการยกไก่ให้สุนัขที่ศูนย์พิทักษ์สุนัขคลอง 12 หลักสูตรการเรียน ประกอบไปด้วย 4 ชุดการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 116 ชั่วโมง ดังต่อไปนี้

ชุดการเรียนรู้ที่ 1 **ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ (42 ชั่วโมง)** เป็นการให้ความรู้เรื่องโรค การดูแลสุขภาพกาย จิตใจ การออกกำลังกาย การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การैयाและสมุนไพร และเรื่องโภชนาการ

ชุดการเรียนรู้ที่ 2 **ผู้สูงอายุในสังคมที่เปลี่ยนแปลง (44 ชั่วโมง)** ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้เรื่องระเบียบวินัย การปรับตัวในสังคมไทย สิทธิผู้สูงอายุ กฎหมาย พินัยกรรมชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญา จิตอาสา อาเซียน ประวัติศาสตร์ชาติไทย ค่านิยม หน้าที่ พลเมืองไทย การออม และการเตรียมความพร้อม

ชุดการเรียนรู้ที่ 3 **เทคโนโลยีการสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุ (12 ชั่วโมง)** เรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์เบื้องต้น การใช้ Facebook และ Line สำหรับการสื่อสาร เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นถึงประโยชน์ของเครื่องมือสื่อสารและนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ชุดการเรียนรู้ที่ 4 **การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (16 ชั่วโมง)** เป็นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากเนื้อหาด้านวิชาการ เป็นกิจกรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การส่งเสริมอาชีพ ทำขนมไทย คุกกี้ กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา เช่น พระมาเทศนาธรรมรวมถึงสอนหลักการดำรงชีวิต นุ่งสมาธิ กิจกรรมนันทนาการ งานคหกรรมและงานประดิษฐ์ เป็นต้น

การบริหารจัดการในห้องเรียน

ภายในห้องเรียนมีแกนนำในการบริหารจัดการการอยู่ร่วมกัน คล้ายกับการบริหารห้องเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย หัวหน้าห้อง รองหัวหน้าห้อง นายทะเบียน ประชาสัมพันธ์ และเหรียญก ก่อนเริ่มการเรียนการสอน มีการเคาะระฆังเพื่อส่งสัญญาณเข้าเรียน หลังจากนั้นมีการสวดมนต์ ร้องเพลงประจำโรงเรียนผู้สูงอายุ และออกกำลังกายพร้อมกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ ซึ่งจะมีผู้สูงอายุนำสวดมนต์และออกกำลังกายที่มีภาวะผู้นำและกล้าแสดงออก หลังจากร่วมกิจกรรมไปแล้วประมาณ 1-2 สัปดาห์

หลังจบการศึกษา : ส่งเสริมพื้นที่สาธารณะให้เกิดการรวมกลุ่ม

เมื่อสำเร็จการศึกษาในหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ จะมีพิธีมอบวุฒิบัตรโดยท่านนายกฯ และมีพิธีรับน้องใหม่แก่ผู้สูงอายุในรุ่นถัดไป มีการรวมกลุ่มกันหลังจบหลักสูตรตามความสนใจและความถนัดของแต่ละคนและมีการจัดพื้นที่การแสดงให้กับผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ เช่น รำวง รำไทย

ไลน์แดนซ์ โยคะ บางคนไปเป็นจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุหรือให้บริการแก่ผู้ที่มาใช้บริการที่เทศบาลฯ เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว โดยมีการอบรมก่อนปฏิบัติงานจริง หรือจัดรายการวิทยุชุมชน เรียนภาษาอังกฤษ ร้องคาราโอเกะ นั่งสมาธิ เป็นต้น ผู้สูงอายุทุกคนจะได้รับการตรวจสุขภาพและคัดกรองโรคต่อกระเจกประจำปี รวมถึงมีการปรับสภาพแวดล้อมพื้นที่สาธารณะให้เหมาะสมและเป็นมิตรกับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาด ห้องน้ำ บันไดภายในและภายนอกอาคาร เป็นต้น

บริการของเทศบาลนครรังสิต

เทศบาลนครรังสิตสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นบางอย่าง พร้อมด้วยการสร้างบุคลากรจำนวนหนึ่งเพื่อไปเยี่ยมและดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน ดังนี้

1. บริการรถรับ-ส่ง ไปโรงพยาบาล ผ่านการจัดตั้งมูลนิธิ “สุขเสรี” สำหรับรับ-ส่งผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยภาวะพึ่งพิงที่ไม่สามารถเดินทางไปโรงพยาบาลด้วยตนเอง
 2. ให้ยืมอุปกรณ์ทางการแพทย์ เช่น เตียง ที่นอนลม ไม้ค้ำยัน ฯลฯ
 3. การสร้าง care giver และอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เพื่อดูแลผู้สูงอายุตามสภาพและความจำเป็น ซึ่ง care giver ต้องผ่านการอบรม 120 ชั่วโมงตามหลักสูตรของกระทรวงสาธารณสุข โดยปกติจะอบรมโดยวิทยากรจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ต้องผ่านการอบรม 2 วัน และฝึกปฏิบัติ 2 วัน โดยหลักสูตรของเทศบาลนครรังสิต และมีวุฒิบัตรรับรองการผ่านหลักสูตรการอบรม
 4. เยี่ยมบ้านและตรวจฟันสุขภาพผู้ป่วยติดเตียง โดยพยาบาลวิชาชีพ นักกายภาพบำบัด และแพทย์แผนไทย และมีการปรับสภาพบ้านของผู้ป่วยเพื่อความสะดวกและความปลอดภัย โดยมีการสำรวจและประเมินการติดตั้งตามลำดับความสำคัญและความจำเป็นของแต่ละบ้าน
- กลไกความร่วมมือในการพัฒนาผู้สูงอายุของเทศบาลนครรังสิต

บทสรุป

1. ชุมชนควรจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุที่ต้องการมีรายได้เสริม ซึ่งเป็นงานเบาๆ ทำในร่ม เช่น งานจักสาน และงานประดิษฐ์ เป็นต้น
 2. ควรมีการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง เช่น ในเรื่องเงินเบี้ยยังชีพ สงเคราะห์ผู้สูงอายุมีจำนวนมากไม่ได้รับซึ่งก็ได้รับแจ้งว่าขาดคุณสมบัติ
 3. บทบาทครอบครัว และสภาพความสัมพันธ์ในชุมชนมีความสำคัญต่อสุขภาพจิต ของผู้สูงอายุมาก ผู้สูงอายุจะมีสุขภาพจิตดีนั้น เป็นผลจากการเกื้อหนุนทางสังคม ทั้งในครอบครัว และชุมชน การมีกิจกรรมร่วมกันในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นการยอมรับบทบาทและความสำคัญของ ผู้สูงอายุ แต่ผลจากการศึกษาก็ได้มีกิจกรรมร่วมกันมากนัก อีกทั้งยังขาดการพบปะการสร้าง ความสัมพันธ์ หรือการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน ดังนั้นผลการศึกษาดังกล่าวจึงเสนอให้ จัดโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับผู้สูงอายุ
- (ประเวศ วะสี, 2550, หน้า 9)

ข้อเสนอแนะ

จากการทบทวนงานวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับการผู้สูงอายุ นั้น ผู้เขียนมีความคิดเห็น ดังนี้

กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคม ควรมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ เพราะเนื่องจากการจะเป็นการส่งเสริมอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้สูงอายุ โดยที่ทางเทศบาลสามารถใช้สถานที่แหล่งประติมากรรมต่างๆ ให้มีประโยชน์และเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของคนภายนอก ซึ่งช่วยดึงดูดให้ประชาชนในจังหวัดอื่นๆ อยากจะมาศึกษาดูงาน อาจทำให้ชาวเทศบาลนครรังสิตมีความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมการปกครอง. (2560). ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนกรมการปกครอง. สืบค้น 5 มกราคม 2564, จาก <http://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statTDD/views/showDistrictData.php?rcode=13&statType=1&year=60>.
- ณัฐธิดา เย็นบำรุง. (2563). นวัตกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. สืบค้น 5 มกราคม 2564, จาก <http://www.furd.in.th/cities/articles/view/Drq7QbbzQdkz/>
- ดีดีพร้อบเพอร์ตี. (2562). รู้จักย่านรังสิตแบบเจาะลึก. สืบค้น 5 มกราคม 2564, จาก <https://www.ddproperty.com/areainsider81-8149>
- ประเวศ วะสี. (2550). อายุวัฒนะ: คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ไทยรัฐทีวี. (2563). นิยามผู้สูงอายุ ณะปรับใหม่เป็น 65 ปี. สืบค้น 5 มกราคม 2564, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/16886B5.html>
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2557). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2557. สืบค้น 5 มกราคม 2564, จาก https://www.m-society.go.th/news_view.php?nid=16057
- ศิริภาณี ศรีหาคาศ โมมาตร จีงเสถียรทรัพย์ คณิศร เต็งรัง (2556). ผลกระทบและการดูแลของผู้สูงอายุในการดูแลระยะยาวตามวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- Wicha, S., Saovapha, B., Sripattarakul, S., Manop, N., Muankonkaew, T., & Srirungruang, S. (2018). Health Status of Dependent Older People and Pattern of Care Among Caregivers: A Case Study of Hong Ha Health Promoting Hospital, Lampang, Thailand. *Asian Journal for Public Opinion Research*. 5(3), 228–249.